

L'ANELLA OLÍMPICA DE MONTJUÏC

Procés històric

L'anella Olímpica és la plataforma equipada dalt de la muntanya de Montjuïc que reuneix els edificis principals dels Jocs Olímpics de 1992 de Barcelona. El seu establiment en un eix longitudinal històric al cim de la muntanya de Montjuïc li dona una coherència urbanística dins la urbanització de Montjuïc i de la ciutat.

El 1929 va tenir lloc a Barcelona l'Exposició Universal i l'ordenació es va fer a través d'un primer eix que des de la Plaça d'Espanya arribava al Palau Nacional amb terrasses i escales i articulava al seu voltant els diferents pavellons expositius que ara s'han convertit en museus o en altra tipus d'equipaments públics.

Al mateix temps l'Avinguda de Montjuïc, dissenyada paisatgísticament per l'arquitecte Josep Amargós, rodejava la muntanya i donava accés als nous edificis al voltant de l'eix principal, mentre que Forestier i Rubió i Tudurí transformaven els terrenys en terrasses i escales tot convertint-los en jardins i parcs.

L'Estadi construït el 1929 es volia inaugurar per les Olimpíades de Barcelona de 1936 però finalment el govern de la República va decidir no dur-los a terme i es van celebrar a Berlin.

L'Estadi es va convertir en un edifici històric per a les Olimpíades de 1992 i es va decidir conservar-lo en la seva totalitat. El 1983 es va convocar un concurs arquitectònic que mantenia l'Estadi com a cap de l'Anella Olímpica. En aquest concurs restringit internacional van participar 6 equips (Bofill, Correa-Milà-Margarit-Boixadé, Gregotti, Isozaki, Moneo-Sanz de Oiza i Weidle).

Els guanyadors del concurs (Correa-Milà-Margarit-Boixadé) van redactar la ordenació general de l'Anella i el projecte de l'Estadi amb col·laboració amb un altre concursant (Gregotti). Altres dos participants van construir els altres dos edificis olímpics, el Palau Sant Jordi (Isozaki), i l'INEF (Bofill). Weidle va ser el consultor permanent en temes d'enginyeria esportiva.

La intervenció de 1929 té el seu origen en un projecte anterior que realitza el 1917 l'arquitecte Puig i Cadafalch per a una exposició d'indústries elèctriques que no es va dur a terme. També és la intenció del projecte de Puig de 1917, la creació d'un segon eix monumental en la part superior de la muntanya on ens duu l'Avinguda de Montjuïc que culminava amb un edifici focal. En aquest indret focal és on es va construir el 1929 l'Estadi Monumental que presideix la zona on es projecta l'Anella Olímpica.

Arquitectònicament el projecte de l'Anella Olímpica es proposa recollir les directrius històriques dels anteriors projectes de Montjuïc. Principalment les del segon gran eix, projecte de l'ordenació de Puig i Cadafalch, on es troba ubicat.

Es tractava de completar l'Eix que va projectar Puig i Cadafalch com a complementari al primer eix existent, de la plaça d'Espanya al Palau Nacional.

L'equip de Correa reprenia la tasca que Puig i Cadafalch va deixar iniciada amb l'Estadi configurant un espai públic d'esperit noucentista monumental amb tres terrasses en davallada encara que introduint una formalització de recorreguts asimètrics.

L'Anella Olímpica de 1992

Es tracta d'una àrea tangent a l'Avinguda de Montjuïc d'uns 600 m. de longitud, a la cota 98 on se situa l'Estadi fins a la cota 76.

Forma part de l'Àrea de Montjuïc, una de les quatre àrees olímpiques de Barcelona. Les grans instal·lacions esportives composen l'Anella Olímpica.

Situada a la part alta de Montjuïc, en una situació de privilegi visual, l'Anella es troba envoltada pel parc i emplaçada sobre un altiplà obert cap a l'horitzó del Mediterrani.

L'Anella Olímpica és l'àrea que Barcelona destina als edificis on es desenvoluparan les principals proves esportives durant els Jocs Olímpics de 1992.

L'Estadi Olímpic i el Palau d'Esports són els principals edificis que per llurs dimensions i aforament emergeixen com a peces principals del conjunt. La Piscina Olímpica, l'edifici del Centre d'Educació Física, el Camp d'Hoquei Pau Negre i el Pavelló de Hoquei- Sala constitueixen la resta d'equipaments que comparteixen aquesta àrea. És manté el petit jardí Botànic existent.

El gener de 1984 s'aprova la proposta general d'ordenació i l'encàrrec dels edificis a arquitectes de prestigi que enriqueixen el panorama arquitectònic català.

En quant a mobilitat, la situació respecte a l'Avinguda de Montjuïc permet quatre penetracions transversals d'accés successives que corresponen a les diferents terrasses. La circulació és la que determina el nom i l'extensió de l'Anella. A més de l'Avinguda que la confronta pel nord es crea una via que la circumda pel sud que limita amb el parc del Migdia.

L'Esplanada està presidida per l'Estadi Olímpic. La imatge externa d'aquest està considerada com a memòria històrica i es conserva íntegrament. Mentre que el seu interior s'adapta per augmentar considerablement l'aforament.

Les tres plataformes formen les places, limitades per les vies d'accés transversal.

La primera plataforma correspon al Palau dels Esports, limitada per cascades i graonades amb una zona de gespa central i una depressió de 80 cm. del nivell, travessada per un estany segons l'eix longitudinal de l'Esplanada.

La segona plataforma té una conformació similar. Al costat sud d'aquesta plaça es troba la torre de Telecomunicacions de Telefònica, o torre Calatrava. A la banda nord es troba la Piscina Olímpica amb accés a través d'un pòrtic monumental. Accés transversal amb Piscina Olímpica a l'Oest i Jardí d'Acclimatació a l'Est.

El tercer i últim nivell, de planta circular, constitueix el límit inferior de l'Esplanada Olímpica, amb funció d'accés principal pels vianants que arriben a través de l'Avinguda de Montjuïc. El centre de la plaça el forma una zona de gespa circular que envolta un estany central també circular. Des d'aquesta plaça, mitjançant un pòrtic circular monumental s'accedeix a l'edifici de l'INEF, a cota més baixa.

Finalment, una graonada corba perimetral descendent condueix a l'estadi de Hoquei Pau Negre situat a la zona de boscos al sud i al contigu pavelló d'Hoquei Sala.

Una rampa en el seu extrem nord voreja l'arbreda continua d'aquesta banda i facilita l'accessibilitat.

A l'esplanada, l'abandonament de l'eix barroc dona lloc a una composició més complexa. En ascendir al següent nivell, la pròxima graonada divisòria se situa a l'esquerra de l'eix, mentre que aquí el desenvolupament de la cascada serà en sentit invers. A l'últim nivell, corresponent al Palau d'Esports, la situació d'aquests elements es torna a invertir.

Els porxos d'Isozaki formen part d'aquesta composició integrant els pòrtics en el seu edifici.

L'antena de Telefònica, situada a la banda inferior dreta de l'Esplanada, juga de contrapunt amb la torre situada a l'esquerra a la façana de l'Estadi.

La il·luminació es realitza principalment per unes lluminàries en forma de torres translúcides de 14 metres d'alçada similars a les que hi havia hagut a l'Eix de l'Avinguda Maria Cristina.

Al davant del Palau Sant Jordi una escultura lluminosa d'Aiko Miyawaki fa de pòrtic virtual d'entrada.

L'Eix longitudinal del cim de la muntanya, originant-se a l'Estadi i rematant-se a la plaça rodona, no és una superfície plana sinó que s'organitza en pendent, en tres terrasses, la de l'Estadi, la del Palau Sant Jordi i la de les Piscines Bernat Picornell i Torre Calatrava, quedant l'INEF en una cota inferior.

El projecte final introdueix les aportacions dels diferents avantprojectes del concurs i integrant esquemes alternatius rellevants: amplia l'anella cap al sud i reassigna el palau d'Esports com a únic edifici important.

L'Anella és accessible i àgora representativa dels jocs, i es converteix en un espai més del Parc de Montjuïc.

L'Anella Olímpica actual i perspectives de futur

L'Anella té un gran potencial per a ser un lloc de celebracions i manifestacions ciutadanes.

S'esperaria que l'espai públic central de l'Anella fos un espai ple de contingut i acollidor però és un espai longitudinal molt ampli i llarg sense l'aura ambiental de jardí terrassat amb vistes al mar.

Només dos edificis rellevants hi donen front, l'Estadi i el Palau Sant Jordi, i els dos presenten al seu llarg tanques de ferro llargues, fosques i persistents que els encinten.

Aquestes tanques malmeten l'efecte dels pòrtics laterals del bell edifici d'Isozaki que va tenir l'encert de projectar un edifici que incloïa en la seva concepció els pòrtics del projecte d'ordenació. Enlloc d'un pòrtic monumental com pretenia el projecte final d'ordenació de l'Anella, en el seu front trobem l'escultura formada per una sèrie de pilars rodons i unes capçades tipus núvols metàl·lics fent aquesta mateixa funció.

L'amplada de l'Anella és de gran dimensió si es compara amb l'amplada dels altres avantprojectes de concurs, el Foro de Moneo, el passeig de Gregotti o l'eix d'Isozaki.

Tant a l'estiu com a l'hivern es troba a faltar la vegetació que procuri refugi ambiental. No seria difícil d'aconseguir observant els referents històrics. Si prenem com a referència els jardins italians, d'on tenen l'origen els jardins francesos, veiem com l'edifici es complementa amb les terrasses enjardinades que transformen les esplanades en llocs atractius. La sèrie de jardineres existents amb oliveres podrien representar un primer indicatiu en aquest sentit. Es podrien obrir altres possibilitats tals com plantejar canòpies dins dels parterres verds o la introducció de plantacions a esquerra o dreta de l'eix longitudinal, sistemes que respectin les tres terrasses del projecte que ja es troben consolidades perquè donen accés als dos edificis principals.

De cara a la vitalitat de l'Àgora, seria convenient que les piscines Olímpiques Picornell participessin a través dels seus espais lliures, visibilitat i accessos a l'espai públic central.

Uns quants turistes, visitants de l'Estadi, alguns alumnes de l'INEF, situats sota una pèrgola amb la brisa del mar, animen l'espai públic. ES podria també fer concerts, festes majors, sardanes i castellers a l'exterior, dins de l'Anella.

Si a les cascades no hi salta l'aigua, tot l'esquema de comunicació de vianants se'n ressent. Les cascades han de funcionar perquè sinó perd el sentit anar per un costat en un desnivell i després anar per l'oposat, seguint un recorregut helicoidal. Les escales en corba dificulten la baixada al variar les amplades del pas a cada segment. Aquests desnivells permetrien un disseny que integrés rampes i escales.

L'edifici de l'INEF, o la Universitat de l'Esport, queda al marge del conjunt. La última terrassa, formalitzada en una plaça rodona enlairada, no representa una entrada a través de la seva porxada sinó un límit alt. L'INEF, a una cota més baixa, no queda integrat com edifici de l'Anella, tal com es preveia en el concurs, sinó que es troba més allunyat, i en el projecte final es va haver de reorientar cap al sud, de cara als camps d'esports. Des de l'Avinguda de Montjuïc, en pendent quan s'agafa la corba i s'enfila la recta cap a l'Estadi, l'INEF queda inclinat i soterrat. L'Anella acaba a la plaça circular.

El Palau Sant Jordi. Isozaki va participar en el concurs i en el seu avantprojecte el Palau d'Esports es trobava situat longitudinalment, flanquejant l'espai lliure central. Al fer-li l'encàrrec del nou Palau Sant Jordi dins l'ordenació general del projecte final, l'edifici es va situar transversalment, similar a la proposta de concurs de Moneo-Oiza, això significa que l'Anella deixava de ser tal per la banda sud, i que el Palau es situava adossat a l'esplanada central a través d'unes cantonades porticades i a contrapendent, amb unes escales que delimiten l'edifici pels dos laterals tant el Palau d'Esports com l'Espai Polivalent.

Aquestes escales salven els desnivells de l'edifici i del terreny. És un marc a respectar en l'ampliació de la sala annexa o Sant Jordi Club. L'atri d'unió entre el Palau Sant Jordi i el Sant Jordi Club també és un element a respectar ja que fa un bon trànsit entre els dos edificis.

En una ampliació del Sant Jordi Club, aquest hauria de tenir una alçada màxima igual a la cornisa del Palau. Els recorreguts perimetrals del Palau Sant Jordi i el Sant Jordi Club haurien de salvar el desnivell amb la cota més alta de l'accés sud.

Només un avantprojecte del concurs de l'Anella (Moneo-Sanz de Oiza) va discutir l'àmbit de l'Anella en la banda sud i juntament amb el seu esquema unitari va motivar la no incorporació dels arquitectes en la fase de projecte. Finalment només hi ha dos edificis bàsics, l'Estadi i el Palau Sant Jordi. L'INEF en el projecte final va quedar fora de l'Anella.

De les relacions entre els edificis i l'espai públic en depèn el futur de l'Anella en el conjunt de Montjuïc i de la ciutat. Les diferències entre els avantprojectes del concurs, les variacions de posició dels edificis en relació amb l'espai públic central, L'Eix longitudinal de Puig i Cadafalch, ens donen pistes de la transformació que pot tenir aquest lloc per a acollir la ciutadania, en concerts i en altres manifestacions, dins d'un parc equipat.

Els diferents avantprojectes del concurs de 1983 exemplifiquen variacions en l'ordenació respecte a l'amplada de l'eix central i en l'alineació en el seu front dels edificis d'equipament. Aquestes possibilitats es podrien definir a través d'uns gàlibs i d'unes ordenances volumètriques. Com que Montjuïc és un parc, el que s'ha de defensar és el parc en el seu conjunt i no tant una peça concreta de jardí. Això permetria donar vitalitat a l'esplanada fent que tots els edificis es relacionessin amb l'espai públic central de l'Anella.

L'Anella ja s'ha obert a la part sud amb una via parc. Aquesta zona boscosa de la part sud hauria d'organitzar bé els seus passejos per a comunicar tant amb l'espai central com amb els nous equipaments musicals i esportius de la banda sud i amb el Parc del Migdia.

A les esplanades convindria evitar el paviment de formigó de peces de color i retrobar un sòl més natural, introduir canòpies i transformar la gespa en zones de prat i arbustos. Igualment s'ha de repensar el funcionament de cascades i estanys, de manera que l'aigua formi part del dia a dia de l'Anella i no sigui només una celebració esporàdica.